

Tekijät: Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio

LUKU 13

MAAILMANSOTIEN JÄLKEEN

TÄSSÄ LUVUSSA:

- Saksa jaetaan osiin.
- Kylmä sota ja sen tapahtumat. Esimerkiksi Korean sota, Kuuban kriisi ja Vietnamin sota ovat kylmän sodan tapahtumia.
- Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kilpailevat.
- Kylmä sota loppuu.

Kylmä sota alkaa 1947

Korean sota 1950–1953

Kuuban kriisi 1962

Vietnamin sota 1964–1973

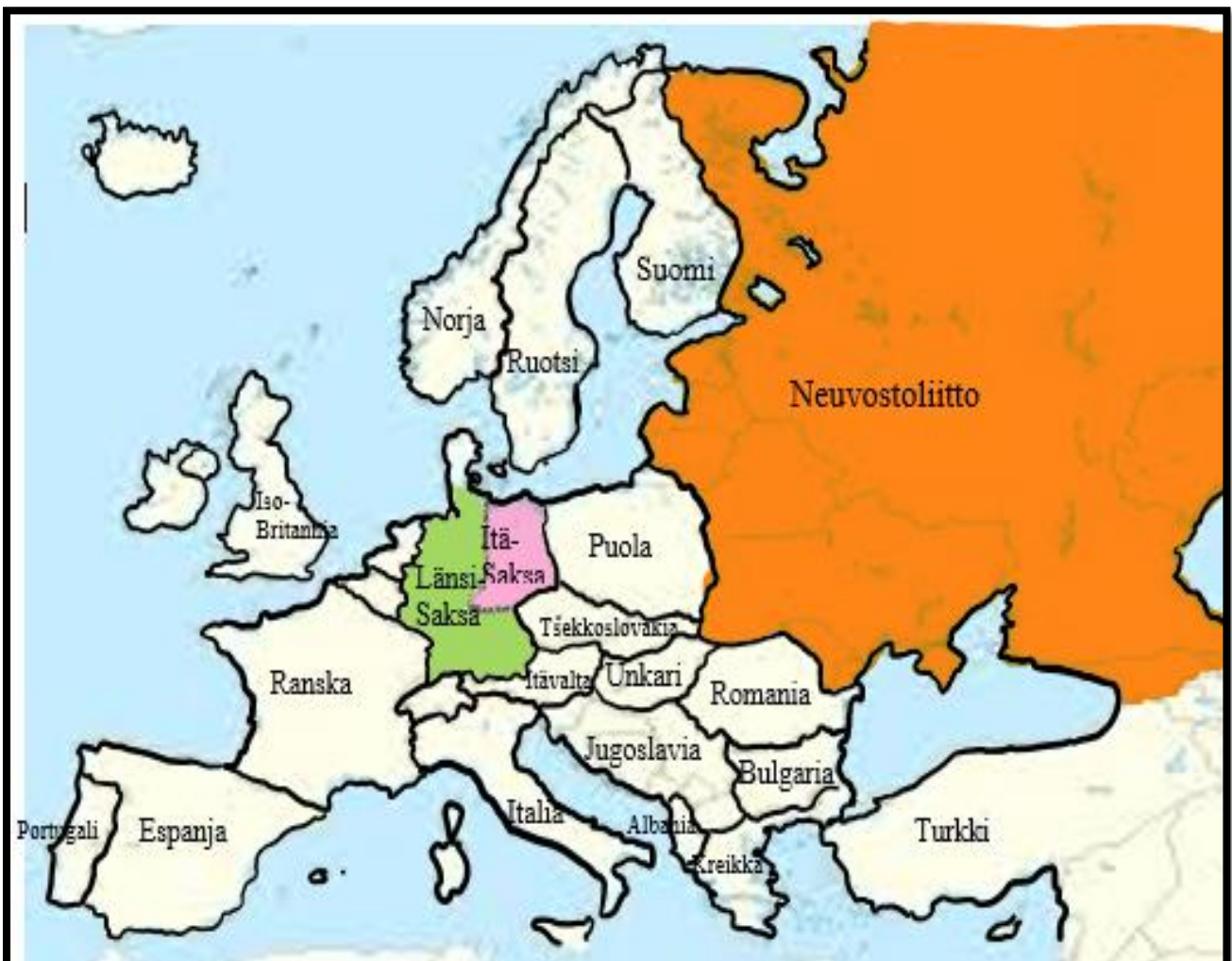
Berliinin muuri murtuu 1989

Neuvostoliitto hajoaa. Kylmä sota päättyy 1991.

13. Maailmansotien jälkeen

Toisessa maailmansodassa liittoutuneiden ja Neuvostoliiton liitto syntyi vain, koska liittoutuneet ja Neuvostoliitto halusivat voittaa Saksan, Italian ja Japanin. Toisen maailmansodan jälkeen maailma jakautui kahteen osaan. Nämä kaksi osaa alkoivat kilpailla siitä, kuka johtaa maailmaa. Näitä kahta osaa johtivat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto. Neljäkymmentä vuotta ihmiset pelkäsivät kolmatta maailmansotaa. Pieniä taisteluita käytiin, mutta suurelta sodalta vältyttiin. Tätä aikaa sanotaan **kylmäksi sodaksi**.

Esimerkki: Euroopan kartta toisen maailmansodan jälkeen

Lännen johtajat pelkäsivät, että Neuvostoliitto **levittää kommunismia** myös muihin maihin. He halusivat pysäyttää Neuvostoliiton **vaikutusvallan leviämisen**. Neuvostoliitto **oli miehittänyt** Viron, Latvian ja Liettuan sekä Puolan itäosat. Nyt niistä tehtiin osa Neuvostoliittoa. Neuvostoliitolle joutuivat antamaan alueitaan Romania, Tšekkoslovakia, Saksa ja Suomi. Vuoteen 1949 mennessä kahdeksan itäisen Keski-Euroopan ja Balkanin maata (Albania, Bulgaria, Itä-Saksa eli DDR, Jugoslavia, Puola, Romania, Tšekkoslovakia ja Unkari) pakotettiin **siirtymään sosialistiseen järjestelmään**, josta Neuvostoliitto käytti nimeä **kansandemokratia**.

Kartalle on merkitty Neuvostoliitto vihreällä. Punaisella on väritetty alueet, jotka liitettiin Neuvostoliittoon toisen maailmansodan jälkeen. Liitettyjä maita olivat esimerkiksi Viro, Latvia ja Liettua.

Kylmän sodan alussa maailma jakautui kahteen osaan: länteen, jota johti Yhdysvallat ja itään, jota johti Neuvostoliitto.

Niitä maita, joita Neuvostoliitto hallitsi, kutsuttiin itäblokkiksi. Itäblokin maita olivat esimerkiksi Viro, Latvia ja Liettua, jotka kuuluivat Neuvostoliittoon. Muita Itäblokin maita olivat Bulgaria, Itä-Saksa, Puola, Romania, Tšekkoslovakia ja Unkari. Näitä maita sanottiin satelliittivaltioiksi. Maat eivät kuuluneet suoraan Neuvostoliittoon, mutta maat tottelivat Neuvostoliittoa ja kannattivat kommunismin aatetta.

Alaluvun 13.1 avainsanat

Berliinin muuri, muurin, muuria muuri, jonka Itä-Saksa rakensi Berliiniin, jotta ihmiset eivät lähtisi Itä-Saksasta Länsi-Saksaan

demokratia, demokratian, demokratiaa eli kansanvalta. Kansalaiset saavat vaikuttaa asioista päättämiseen esimerkiksi äänestämällä

jakaa (1) tässä yhteydessä: laittaa osiin niin, että jokainen maa saa jonkin osan

jakautua (1) mennä pienempiin osiin. Jos esimerkiksi jokin ”jakautui kahtia” se tarkoittaa, että se meni kahteen osaan.

kansandemokratia, kansandemokratian, kansandemokratiaa (yhdyssana: kansa + demokratia)

Demokratia tarkoittaa kansanvaltaa. Kansalaiset saavat vaikuttaa asioista päättämiseen esimerkiksi äänestämällä. Kansandemokratia on nimi, jota Neuvostoliitto käytti sosialistisesta järjestelmästä.

keskitysleiri, -leirin, leiriä (yhdyssana: keskittäminen + leiri) vankilan tapainen paikka, johon kerätään ihmisiä, joista esimerkiksi maan johtaja ei pidä.

kommunismi, kommunismin, kommunismia aate, jossa kaikki omistetaan yhdessä ja kaikille jaetaan yhtä paljon

kylmä sota, kylmän sodan, kylmää sotaa aika, jolloin Neuvostoliitto ja Yhdysvallat kilpailivat koko ajan toisiaan vastaan ja pelättiin kolmatta maailmansotaa. Sodan uhka oli koko ajan olemassa, mutta isoa sotaa ei tullut.

levittää (1) viedä jotakin moneen paikkaan. Esimerkiksi ”levittää tietoa” tarkoittaa, että antaa tai vie tietoa mahdollisimman monelle

liittoutuneet, liittoutuneiden, liittoutuneita toinen ryhmä eli osapuoli toisessa maailmansodassa.

Liittoutuneisiin kuuluivat muun muassa Iso-Britannia, Ranska, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto.

miehittää (1) jos jonkun maan sotilaat tulevat alueelle ja ottavat sen itselleen, he miehittävät alueen

miehitysvyöhyke, -vyöhykkeen, -vyöhykettä (yhdyssana: miehitys + vyöhyke) alue, joka on jonkun tietyn maan miehittäjä eli siellä on tietyn maan sotilaita

natsismi, natsismin, natsismia eli kansallissosialismi Adolf Hitlerin puolueen aate, osa fasismia eli aatetta, jossa erittäin kansallismielinen aate, joka kannatti muun muassa vahvaa johtajaa, joka päättää kaikista asioista.

rikos, rikoksen, rikosta ihmisyyttä vastaan rikos, jossa esimerkiksi tapetaan, kidutetaan tai tehdään orjiksi isoja määriä ihmisiä. Rikos, joka tehdään todella isolle määrälle ihmisiä. Esimerkiksi kansanmurha eli todella ison osan murhaaminen jostakin kansasta on rikos ihmisyyttä vastaan.

saartaa (1) mennä jonkin ympärille tai laittaa esimerkiksi sotilaita jonkin paikan tai ihmisten ympärille niin, että ihmiset eivät pääse ulos tai kukaan ei pääse sisään

sosialistinen järjestelmä, sosialistisen järjestelmän, sosialistista järjestelmää järjestelmä, eli systeemi, jossa eletään sosialismin (eli kommunismin) aatteen mukaan. Sosialistisessa järjestelmässä ihmisillä ei esimerkiksi ole omaa omaisuutta eli omaa rahaa tai tavaroita.

sotilasmahti, -mahdin, -mahtia (yhdyssana: sotilas + mahti) maa, jolla on paljon valtaa, koska sillä on todella iso armeija eli paljon sotilaita ja aseita

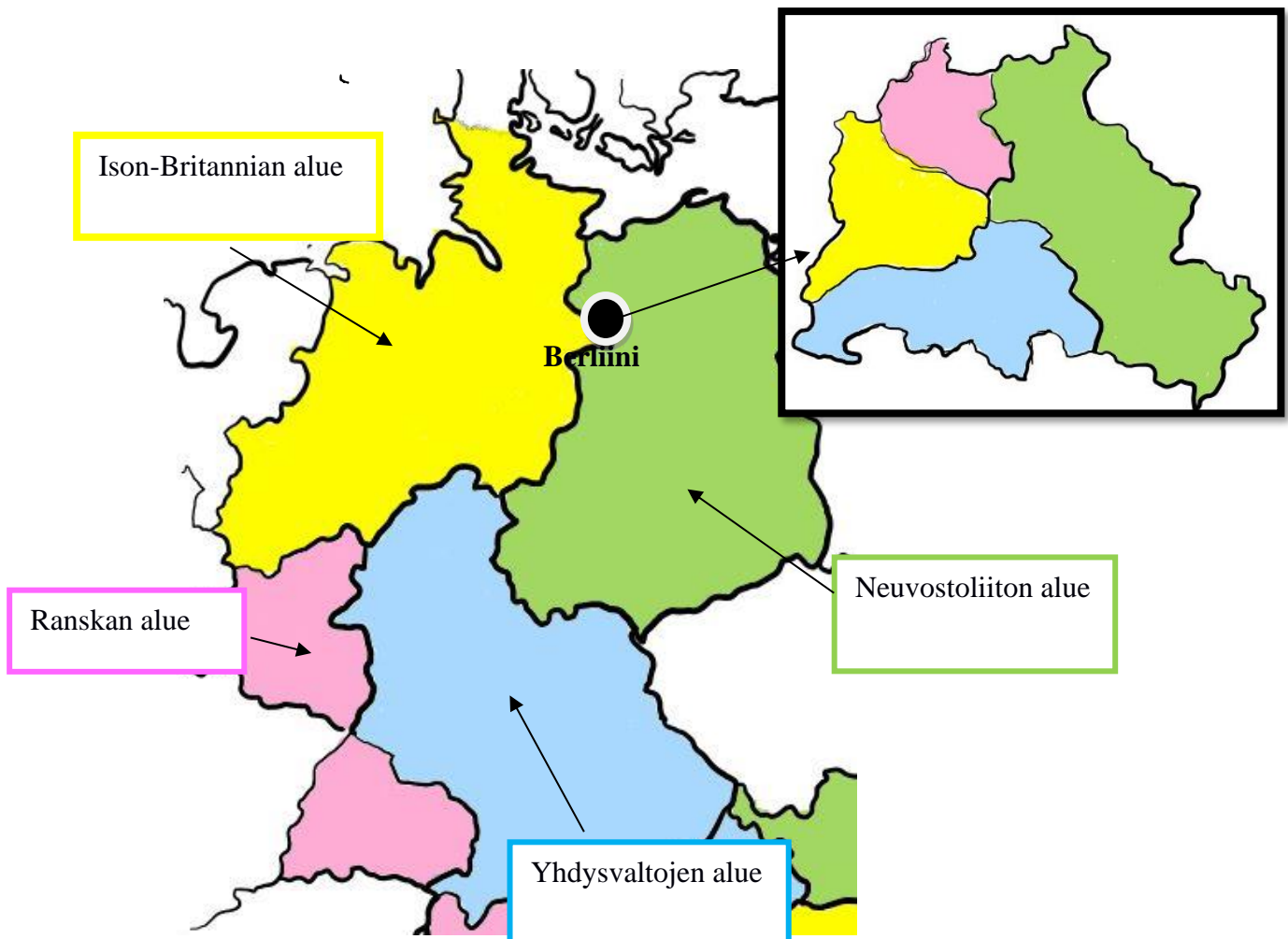
symboli, symbolin, symbolia merkki, joka kuvaa jotakin asiaa. Esimerkiksi sydän on usein rakkauden symboli.

voittajavalta, -vallan, -valtaa (yhdyssana: voittaja + valta) maa, joka on voittanut sodan

13.1 Kylmän sodan alussa voittajamaat jakoivat Saksan

Helmikuussa vuonna 1945 Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Neuvostoliitto tapasivat Jaltalla, Krimin niemimaalla. Maat sopivat, että Saksa **jaetaan voittajavaltojen** kesken **miehitysvyöhykkeisiin**. Saksa **jaettiin** neljään osaan Neuvostoliiton, Yhdysvaltojen, Ison-Britannian ja Ranskan kesken. Jokaiselle alueelle **sijoitettiin** maiden sotilaita. Myös Saksan pääkaupunki Berliini jaettiin samalla tavalla neljään osaan. Osat oli tarkoitus myöhemmin yhdistää yhdeksi kokonaiseksi **valtioksi**.

Esimerkki: Voittajavallat jakavat Saksan osiin

Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Neuvostoliitto sopivat, että Saksa jaetaan maiden kesken. Keltainen alue on Ison-Britannian, vihreä alue Neuvostoliiton, sininen Yhdysvaltojen ja vaaleanpunainen alue Ranskan alue. Myös Berliini jaettiin neljän maan kesken. Pikkukuvasta näet, miten Berliini jaettiin.

Berliini on keskellä Neuvostoliiton aluetta. Ranskan, Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian piti lentää lentokoneilla sinne tavaroita, kun Neuvostoliitto sulki maantiet.

Voittajat halusivat varmistaa, että **demokratia** pysyy Saksassa. Voittajat pelkäsivät, että Saksasta tulee taas **sotilasmahti**. Voittajat halusivat, että Saksan sotarikolliset tuomitaan oikeudessa ja **natsismi** loppuu kokonaan. Saksan johtajia syytettiin siitä, että he olivat aloittaneet sodan. Koska **natsit** olivat tappaneet valtavia määriä juutalaisia, romaneja, kehitysvammaisia ja homoseksuaaleja **keskitysleireillä**, johtajia syytettiin myös **rikoksista ihmisyyttä vastaan**.

Lännen ja Neuvostoliiton välit huonontuivat. Neuvostoliitto halusi lisää valtaa. Berliini oli keskellä aluetta, jonka Neuvostoliitto oli miehittänyt. Muiden maiden alueet Berliinissä tarvitsivat koko ajan ruokaa ja raaka-aineita lännestä. Stalin päätti katkaista lännen tiet Berliiniin ja **saartoi** koko kaupungin niin, että muut maat eivät päässeet teitä pitkin alueilleen. Koska Stalin oli katkaissut tiet, muut maat alkoivat viedä tavaroita kaupunkiin lentokoneilla. Saarron aikana maat yhdistivät alueensa, jolloin syntyi Länsi-Saksa. Myös Neuvostoliitto yhdisti omat alueensa. Näin tuli kaksi Saksaa: Länsi-Saksa ja Itä-Saksa eli Saksan demokraattinen tasavalta (DDR).

Länsi-Saksa kehittyi 1950-luvulla Itä-Saksaa nopeammin. Lännessä olot olivat paremmat kuin idässä. Ihmisiä alkoi muuttaa Länsi-Saksaan, koska he ajattelivat, että olosuhteet siellä olivat paremmat. Ihmisten oli helpointa mennä Berliinin kautta, sillä kaupungin läpi sai vapaasti kulkea. Ihmisten muuttaminen Itä-Saksasta Länsi-Saksaan haluttiin pysäyttää. Itä-Saksa sulki tien 1961 ensin piikkilangalla. Myöhemmin se aloitti muurin rakentamisen. Muuri erotti läntisen ja itäisen Saksan toisistaan. **Berliinin muurista** tuli kylmän sodan **symboli**.

Kuvassa Yhdysvaltojen presidentti John F. Kennedy vierailee Berliinin muurilla vuonna 1963.

Alaluvun 13.2 avainsanat

itsenäistyä (1) tulla itsenäiseksi, tässä yhteydessä: irrota toisesta maasta ja perustaa oma maa eli valtio. Esimerkiksi ”Suomi itsenäistyi” tarkoittaa, että Suomi irtosi Venäjältä ja Suomesta tuli oma valtio.

kauppasaarto, -saarron, -saartoa (yhdyssana: kauppa + saarto) se, että jonkin maan kanssa ei käydä kauppaa eli sille ei myydä eikä siltä osteta tavaroita

kommunismi, kommunismin, kommunismia eli sosialismi aate, jossa kaikki omistetaan yhdessä ja kaikille jaetaan yhtä paljon

kommunistinen, kommunistisen, kommunistista kommunismin (→ kommunismi) mukainen, sellainen, jossa on kommunismi

konflikti, konfliktin, konfliktia riita

kritiikki, kritiikin, kritiikkiä arvostelu, moittiminen

merisaarto, -saarron, -saartoa (yhdyssana: meri + saarto) saarto, jossa maahan ei pääse menemään laivoja eikä sieltä pääse yhtään laivoja ulos

ohjusasema, -aseman, -asemaa (yhdyssana: ohjus + asema) paikka, josta voidaan lähettää ohjuksia. Ohjus on ase, joka voi kulkea pitkän matkan ilmassa ennen kuin se räjähtää. Ohjus voidaan ampua todella monen kilometrin päästä.

siirtomaavalta, -vallan, -valtaa se, että mailla on siirtomaita eli ne hallitsevat muitakin maita kuin omaa maataan

supervalta, -vallan, -valtaa (yhdyssana: super + valta) maa, jolla on todella paljon valtaa. Tässä yhteydessä: Yhdysvallat ja Neuvostoliitto.

tasapainoilu, tasapainoilun, tasapainoilua se, kun yrittää pysyä tasapainossa eli pystyssä ja kaatumatta. Tässä yhteydessä: yritettiin koko ajan olla niin, että ei tulisi uutta maailmansotaa, mutta se ei ollut helppoa.

vallankumous, -kumouksen, -kumousta (yhdyssana: valta + kumous) (→ kumota) vallan vaihtuminen. Vallankumouksessa vaihtuu se, miten tai kuka maata hallitsee (→ hallita).

valtapeli, -pelin, -peliä (yhdyssana: valta + peli) kilpailu siitä, kenellä on eniten valtaa

vetäytyä (1) tässä yhteydessä: lähteä taaksepäin, perääntyä, lähteä pakoon toisen armeijan tieltä

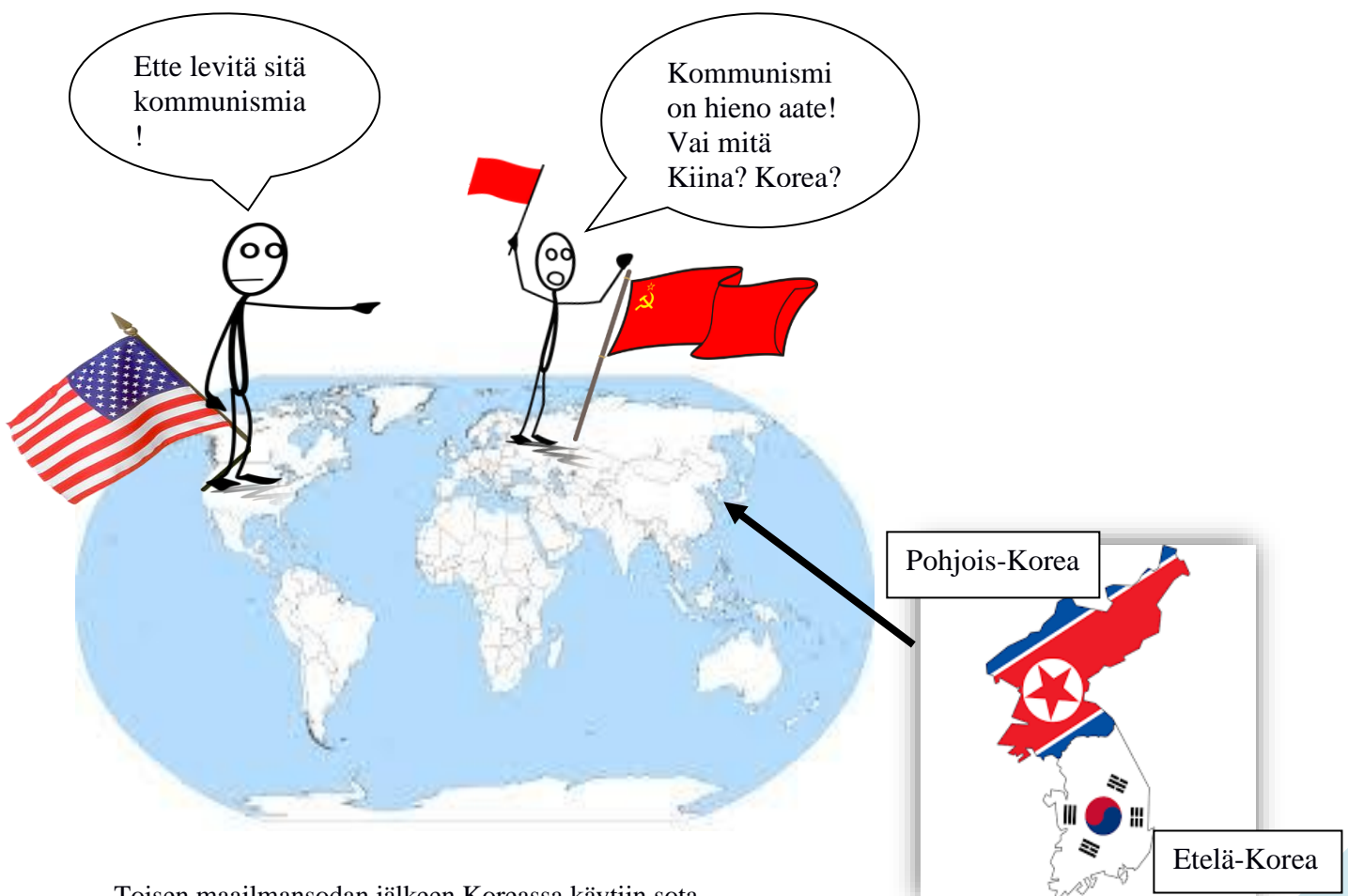
ydinsota, -sodan, -sotaa (yhdyssana: ydin + sota) sota, jossa käytetään ydinaseita eli esimerkiksi atomipommeja. Atomipommi on pommi, jossa käytetään apuna ydinreaktioita. Atomipommi on todella tuhoisa (→ tuhoisa) ase

13.2 Kylmän sodan aikana oli monia kriisejä

Kylmä sota oli jatkuvaa tasapainoilua sodan ja rauhan välillä. Suurta sotaa ei tullut, mutta eri puolilla maailmaa oli konflikteja, joissa taustalla olivat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto.

Yhdysvallat pelkäsi kommunismin leviämistä

Kommunismi sai paljon kannatusta Aasiassa. Tämä huolestutti Yhdysvaltoja ja muita länsivaltoja. Kiinasta tuli kommunistinen maa 1949. Neuvostoliitto ja Yhdysvallat olivat valloittaneet Korean toisen maailmansodan lopussa. Pohjois-Koreasta tuli kommunistinen maa, ja Etelä-Korea julistautui itsenäiseksi. Etelä- ja Pohjois-Korean välillä käytiin taisteluita 1950–1953. Maat sopivat aselevosta 1953, mutta virallista rauhansopimusta ei ollut vielä 2010-luvulle tultaessa tehty, ja maiden välit ovat olleet huonot kauan.

Toisen maailmansodan jälkeen Koreassa käytiin sota. Korean pohjoinen ja eteläinen osa eivät päässeet sopuun, joten maa jakaantui kahteen osaan. Tänä päivänäkin on kaksi Koreaa: Etelä-Korea ja Pohjois-Korea. Etelässä on demokratia ja pohjoisessa diktatuuri.

Ylhäällä vasemmalla kuvassa yhdysvaltalainen sotilas käskee Pohjois-Korean sotilaita pitämään kädet ylhäällä. Oikealla kuvassa tyttö kantaa veljeään reppuselässä.

Vietnamin sota

Vietnam oli ollut Ranskan siirtomaa. Vietnamissa ranskalaiset sotilaat taistelivat vietnamilaisia kommunistisia sissisotilaita vastaan. Ranska hävisi 1950-luvun alussa, ja Vietnam jaettiin kahtia.

Neuvostoliitto tuki Pohjois-Vietnamia ja Yhdysvallat Etelä-Vietnamia. Vietnamin sota oli ensimmäinen sota, jota näytettiin televisiossa. Sota aiheutti paljon kritiikkiä Yhdysvaltoja kohtaan, koska ihmiset näkivät, miten julmaa sota oli. Yhdysvalloilla ei mennyt hyvin sodassa, ja lopulta Yhdysvallat vetäytyi Vietnamista 1973. Yhdysvalloille vetäytyminen oli noloa. Vietnamissa etelä ja länsi jatkoivat taistelua. Lopulta pohjoinen valtasi etelän pääkaupungin Saigonin ja Vietnamista tuli kommunistinen maa.

Kuvat ovat Vietnamin sodasta.

Ylhäällä kuvassa Yhdysvaltojen sotilaat ovat mutaisessa kuopassa suojassa ja yrittävät nähdä vietnamilaisia tarkka-ampujia, jotka ovat piilossa viidakon puissa.

Oikealla kuvassa kaksi vietnamilaista naista vangittuna. Kuvassa naisia viedään kuulusteltavaksi.

Vietnamin sota oli ensimmäinen sota, joka näytettiin televisiossa. Sota näytti kauhealta. Monissa maissa osoitettiin mieltä. Mielenosoittajat halusivat, että Yhdysvallat poistuu Vietnamista.

Vasemmanpuoleisessa kuvassa Suomen Helsingissä vuonna 1973 osoitetaan mieltä ja halutaan, että Vietnamin sota loppuu. Suomessa Vietnamia kutsuttiin Indokiinaksi.

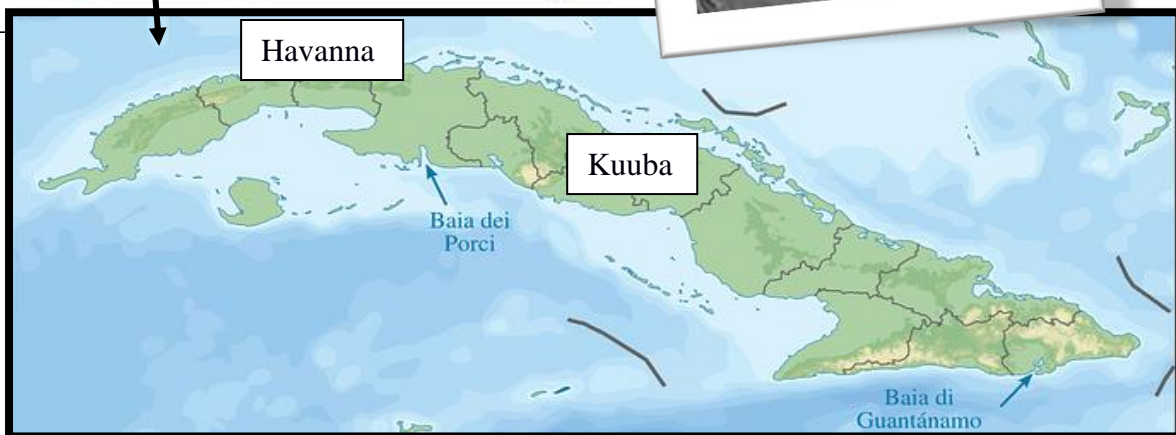
Kuuban kriisi

Etelä-Amerikassa Yhdysvallat ajatteli, että Kuuba oli Yhdysvaltojen aluetta. Kuubassa tapahtui **vallankumous** vuonna 1959. **Vallankumouksessa** Fidel Castro alkoi johtaa maata. Castron johdolla **hallitus** otti itselleen ulkomaalaisten **omaisuuden** ja **yrietykset**. Esimerkiksi yhdysvaltalaiset **tehtaanomistajat** **menettivät** **tehtaansa** Kuubassa. Yhdysvallat **suuttui** ja **asetti** Kuuban **kauppasaartoon**.

Kuuba tarvitsi ruokaa ja pyysi apua Neuvostoliitolta. Neuvostoliitto oli tyytyväinen ja lupasi auttaa. Samoihin aikoihin Neuvostoliitto alkoi rakentaa Kuubaan **ohjusasemia**. Yhdysvalloilla oli omia ohjusasemia Turkissa, melko lyhyen matkan päässä Neuvostoliitosta. Yhdysvaltojen presidentti John F. Kennedy kuuli Neuvostoliiton toiminnasta Kuubassa, ja Yhdysvallat huolestui. Neuvostoliiton **ohjukset** olisivat helposti tuhonneet Yhdysvaltojen tärkeitä kaupunkeja.

Kuvassa on Fidel Castro. Castro johti Kuubaa vuosina 1959–2008.

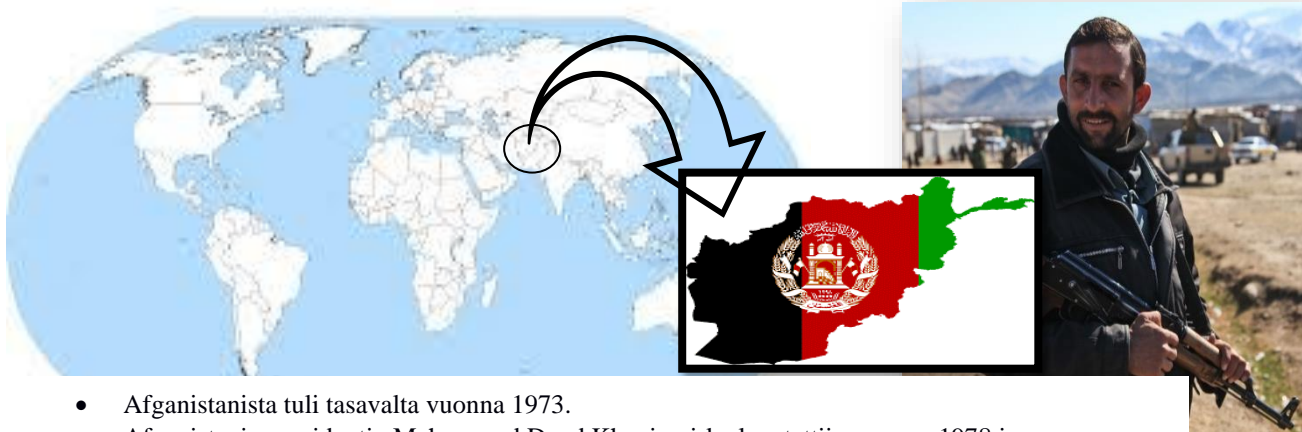
Yhdysvallat määräsi Kuuban merisaartoon. Yhdysvallat tarkasti kaikki laivat, jotka tulivat Kuubaan. Yhdysvallat uhkasi, että se upottaa kaikki laivat, joissa olisi aseita. Neuvostoliitto ilmoitti, että Yhdysvaltojen toiminta oli sodanjulistus Neuvostoliittoa vastaan. Koko maailma seurasi kauhuissaan, kun Neuvostoliiton laivat lähestyivät Kuubaa. Pelättiin, että sota oli alkamassa. Neuvostoliitto ja Yhdysvallat kuitenkin alkoivat neuvotella tilanteesta, eikä sotaa tullut. Maailma oli käynyt niin lähellä ydinsotaa, että molemmat maat alkoivat elää sopuisammin yhdessä.

Siirtomaita itsenäistyi ja Afganistanissa alkoi sota

Vaikka suurvallat alkoivat elää sopuisammin, valtapeliä pelattiin yhä. Siirtomaavalta oli loppunut 1950- ja 1960-luvulla. Lyhyessä ajassa Afrikassa ja Aasiassa itsenäistyi yli sata uutta maata. Melkein kaikki uudet maat tarvitsivat joko Yhdysvalloilta tai Neuvostoliitolta rahaa tai muuta apua eli ne olivat riippuvaisia supervalloista.

Afganistanissa syttyi sisällissota 1970, ja molemmat valtiot osallistuivat sotaan. Afganistanissa Neuvostoliitto tuki Afganistanin hallitusta ja Yhdysvallat auttoi sissijärjestöjä. Tilanne Afganistanissa ei rauhoittunut, vaikka Neuvostoliitto joutui vetäytymään maasta 1989.

Esimerkki: Afganistanin tilanne oli monimutkainen

- Afganistanista tuli tasavalta vuonna 1973.
- Afganistanin presidentin Mahammad Daud Khanin virka lopetettiin vuonna 1978 ja kommunistinen puolue otti vallan itselleen.
- Afganistanin muslimit vastustivat kommunismia, ja he alkoivat kapinoida, eli vastustaa kommunismia. Sissit, jotka taistelivat kommunisteja vastaan, saivat apua Yhdysvalloilta.
- Neuvostoliitto hyökkäsi Afganistaniin ja miehitti sen vuonna 1979. Miehitys päättyi vasta vuonna 1989.
- Afganistanissa jatkui sisällissota siihen asti, kun Taliban-niminen ryhmä otti vallan 1990-luvulla.
- Taliban-ryhmä kannatti ääri-islamilaista järjestelmää. Maassa ei saanut esimerkiksi katsoa televisiota tai kuunnella musiikkia.
- Vuonna 2001 Yhdysvallat hyökkäsi Afganistaniin, koska se ajatteli, että maan al-Qaida niminen järjestö hyökkäsi ja tuhosi Yhdysvaltojen WTC-tornit.
- Talibanien hallinto lopetettiin ja maahan yritettiin saada uusi hallinto. Uuden hallinnon kanssa alkoi kilpailla vanha Taliban-hallinto. Taisteluita käydään vieläkin. Tilanne Afganistanissa ei ole rauhallinen.

Alaluvun 13.3 avainsanat

elintaso, -tason, -tasoa (yhdyssana: elin-, eli eläminen + taso) se, miten ihmiset elävät ja mitä asioita heillä on tai ei ole. Jos elintaso on hyvä, ihmisillä on kaikki, mitä he tarvitsevat.

ihmisoikeusliike, -liikkeen, -liikettä (yhdyssana: ihmisoikeus + liike) ihmisten ryhmä, joka vaatii ihmisoikeuksien noudattamista. Ihmisoikeuksia ovat esimerkiksi oikeus elämään, vapauteen, ruokaan, puhtaaseen veteen ja koulutukseen. Ihmisoikeudet ovat tärkeitä oikeuksia, joiden pitäisi koskea kaikkia maailman ihmisiä.

kansalaisyhteisyys, -oikeuden, -oikeutta (yhdyssana: kansalainen + oikeus) se, mitä jonkin maan eli valtion jäsen saa tehdä. Esimerkiksi äänestämisen on monissa maissa kansalaisyhteisyys.

kilpailu (3) yrittää olla parempi kuin toinen

kommunistinen puolue, kommunistisen puolueen, kommunistista puoluetta poliittinen eli yhteisistä asioista päättävä ryhmä, joka kannatti kommunismin aatetta eli aatetta, jossa maa omistaa kaiken ja kaikille annetaan yhtä paljon

markkinatalous, -talouden, -taloutta (yhdyssana: markkina + talous) talous, jossa hinnat muuttuvat sen mukaan, mitä ihmiset haluavat ostaa ja mitä on saatavilla

satelliitti, satelliitin, satelliittia laite, joka on ammuttu avaruuteen ja joka kiertää esimerkiksi maata.

sosialismi, sosialismin, sosialismia aate, jossa kaikki omistetaan yhdessä ja kaikille jaetaan yhtä paljon

sotilaallinen, sotilaallisen, sotilaallista sellainen, mikä liittyy sotaan ja armeijaan → armeija

suunnitelmatalous, -talouden, -taloutta (yhdyssana: suunnitelma + talous) talous, jossa rahan käyttö ja esimerkiksi se, mitä tavaroita tuotettiin, suunniteltiin tarkasti etukäteen eli ennalta.

suurvalta, -vallan, -valtaa (yhdyssana: suur- + valta) iso maa, jolla on paljon valtaa. Tässä yhteydessä: Yhdysvallat ja Neuvostoliitto

valta, vallan, valtaa jonkun mahdollisuus määrätä asioista. Esimerkiksi ”hänellä on paljon valtaa perheessä” tarkoittaa, että hän saa päättää monista asioista perheessä.

vankileiri, -leirin, -leiriä (yhdyssana: vanki + leiri) paikka, jossa vankeja säilytettiin

voitto, voiton, voittoa tässä yhteydessä: tuotto. Se, mitä myyjälle tai tekijälle itselleen jää, kun hän myy jotakin tai saa rahaa jostakin työstä, jonka hän myy. Jos kauppa saa myytyä paljon asioita, se saa paljon voittoa.

ydinase, -aseen, -asetta (yhdyssana: ydin + ase) ase, joka käyttää apuna ydinreaktiota. Ydinase on todella tuhoisa ase.

ydinaseteknologia, -teknologian, -teknologiaa (yhdyssana: ydinase + teknologia) tekniikka, jolla kehitettiin ja rakennettiin ydinaseita → ydinase

äänioikeus, -oikeuden, -oikeutta (yhdyssana: ääni + oikeus) lupa äänestää vaaleissa eli antaa ääni. Esimerkiksi ”äänioikeus presidentinvaaleissa” tarkoittaa, että saa äänestää jotakuta ehdokasta.

13.3 Kylmä sota vaikutti kaikkeen

Kylmän sodan aikana suurvalloille oli tärkeää näyttää isolta **sotilaallisesti**. **Suurvallat kilpailivat** keskenään siitä, kummalla olisi parempia aseita. Kylmää sotaa käytiin siitä, kumpi suurvalloista oli parempi. Maat kilpailivat taloudessa, politiikassa, tieteessä, kulttuurissa ja urheilussa.

Neuvostoliitossa oli **suunnitelmatalous**. Tämä tarkoitti, että talouteen tehtiin suunnitelma viideksi vuodeksi kerrallaan. Suunnitelmassa määrättiin esimerkiksi, montako autoa tuotettiin ja minkä värisiä niiden tulisi olla. Suunnitelmat toteutettiin juuri niin kuin oli suunniteltu. Suunnitelmien muuttaminen myöhemmin oli hankalaa, eikä niissä otettu huomioon, mitä ihmiset oikeasti tarvitsivat. Valtio omisti kaikki tehtaat ja sai kaikki **voitot**. Voitot käytettiin kouluihin, ruokaan ja terveydenhuoltoon. **Sosialismin** tavoite oli tasa-arvo, joten kaikki ihmiset saivat saman verran palkkaa.

Neuvostoliitossa **valta** oli **kommunistisella puolueella**. Kansalaisilla oli **äänioikeus** vaaleissa, mutta he saivat äänestää vain ehdokkaita, jotka puolue oli päättänyt etukäteen. Vaikka Neuvostoliitto rikastui, kauppoissa hyllyt olivat tyhjiä. Suurin osa rahoista meni armeijalle ja uusiin aseisiin. Jos neuvostoliittolainen halusi ostaa auton, hän ei mennyt kauppaan ja ostanut sitä. Hän ilmoittautui jonoon, jossa tarkistettiin ihmisen tiedot. Ihmisiä tarkkailtiin eri tavoilla. Ihmiset eivät voineet matkustaa edes toiseen kaupunkiin ilman lupaa ja passia. Väärästä mielipiteestä tai lain rikkomisesta saattoi joutua **vankileirille**.

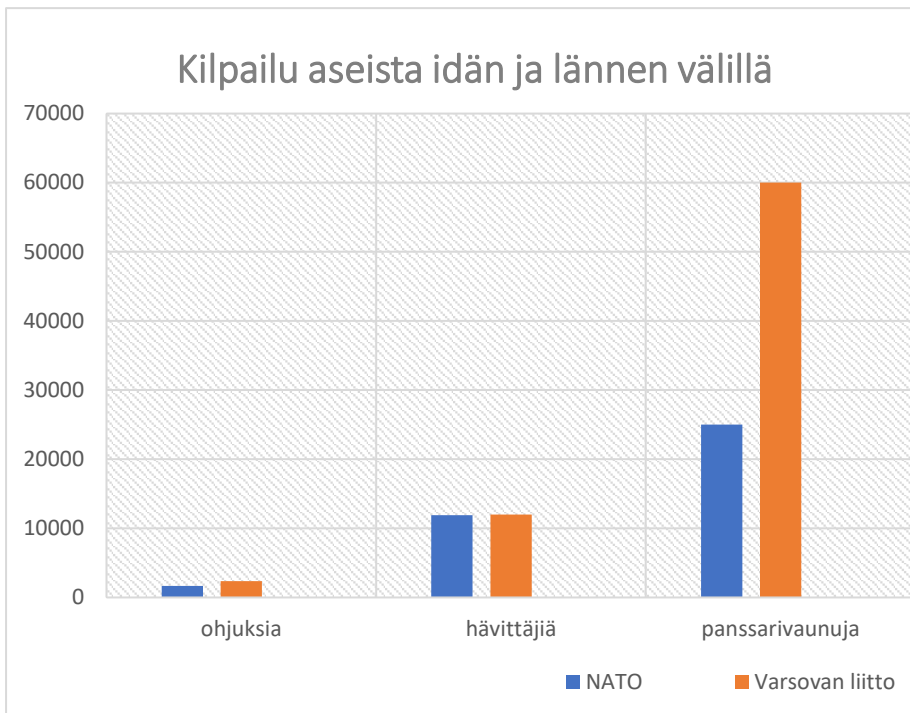
Yhdysvaltojen talous taas perustui markkinatalouteen. Ihmiset saivat perustaa yrityksen ilman lupia ja yrityksillä oli tavoitteena saada voittoja. Jokainen sai pitää omat rahansa, ja jokaisella oli mahdollisuus hankkia omaisuutta. Yhdysvallat rikastui ja elintaso parani. Ihmisillä oli rahaa ostaa jopa ylellisiä tavaroita. Yhdysvaltojen nuorten tavat levisivät muuallekin maailmaan. Monet nuoret halusivat pukeutua farkkuihin, syödä hampurilaisia ja juoda Coca-Colaa. Tavarointa mainostettiin, jotta monet haluaisivat ostaa niitä.

Kuitenkin Yhdysvalloissa rikkaiden ja köyhien välinen ero oli suuri. Moni ihminen joutui elämään kadulla, koska muuhun ei ollut rahaa. Kansalaiset saivat vapaasti äänestää vaaleissa. Kuitenkin kommunistiset puolueet olivat kiellettyjä. Kaikilla ei ollut samoja kansalaisoikeuksia. Alkuperäiskansojen ihmiset ja mustat ihmiset eivät saaneet samoja oikeuksia kuin valkoiset. Heille oli omat kaupunginosansa, eivätkä he saaneet esimerkiksi istua linja-autossa valkoisten ihmisten paikoille. Ihmisoikeusliike, joka vaati tasa-arvoa, voimistui 1940-luvulta alkaen ja onnistui muuttamaan monia epäkohtia. Liikkeen tunnettuja henkilöitä ovat muun muassa Martin Luther King ja Rosa Parks. Silti mustien ja valkoisten välinen epätasa-arvo ja alkuperäiskansojen asema ovat vielä nykyäänkin suuri ongelma Yhdysvalloissa.

Länsi ja kommunistinen itä olivat molemmat sitä mieltä, että niiden kulttuuri ja järjestelmä olivat paremmat. Molemmat kehittivät aseita ja parempia tapoja kuljettaa ydinaseita. Ydinaseteknologian kehityksessä auttoi rakettitiede. Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kilpailivat siitä, kumpi ehtisi avaruuteen ensin. Neuvostoliitto onnistui ensimmäisenä ampumaan satelliitin, ja neuvostoliittolainen Juri Gagarin kiersi ensimmäisenä maapallon avaruudessa. Yhdysvallat tahtoi epätoivoisesti voittaa ja onnistuikin lähettämään ensimmäisen ihmisen Kuun pinnalle. Vuonna 1969 Neil Armstrong käveli ensimmäisenä ihmisenä Kuussa.

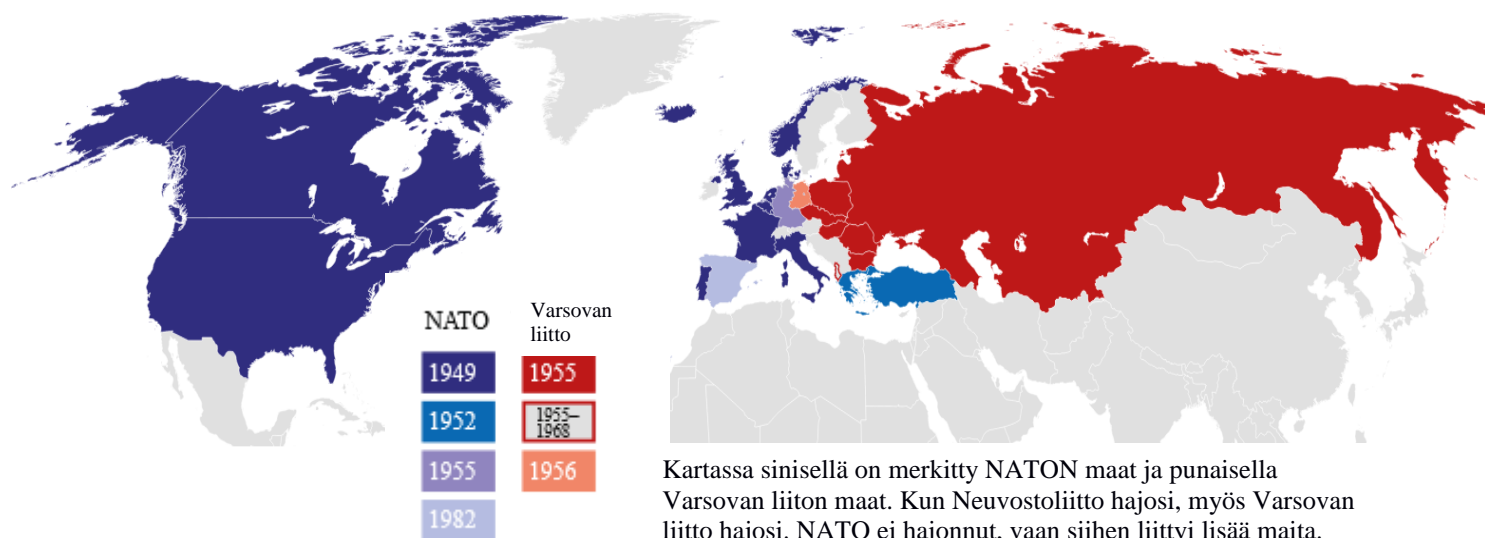
Kilpailu näkyi myös urheilussa. Urheiluvoitot olivat tärkeitä, koska ajateltiin, että ne kertovat, miten hyviä oma maa ja kulttuuri ovat. Kylmä sota vaikutti esimerkiksi olympialaisiin. Vuonna 1979 Neuvostoliitto miehitti Afganistanin, ja 1980 Yhdysvallat ei suostunut osallistumaan Moskovan kesäolympialaisiin. Neuvostoliitto ei puolestaan halunnut osallistua Los Angelesin olympialaisiin 1984.

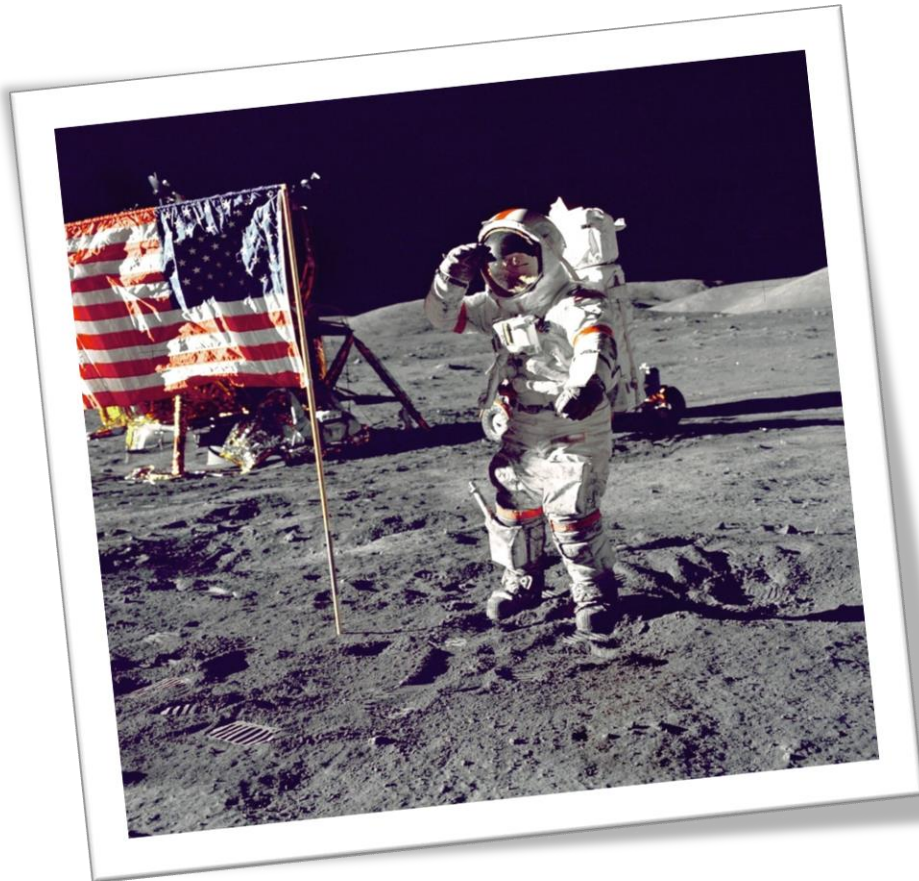
Esimerkki: Neuvostoliitto ja Yhdysvallat kilpailivat kaikessa

NATO on puolustusliitto. NATO perustettiin vuonna 1949 Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen kesken kommunismia vastaan. Nykyisin Natoon kuuluu paljon muitakin maita, eikä sen päätehtävä ole kommunismin poistaminen.

Varsovan liitto oli puolustusliitto, jota johti Neuvostoliitto vuosina 1955–1991. Liittoon kuului Itä-Euroopan maita.

Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kilpailivat siitä, kumpi olisi ensin avaruudessa.

Neuvostoliitto laukaisi avaruuteen ensimmäisen satelliitin, Sputnikin, lokakuussa 1957.

Ensimmäinen avaruudessa lentänyt ihminen oli neuvostoliittolainen Juri Gagarin vuonna 1961.

Vuonna 1960 Yhdysvaltojen avaruusalus Apollo 11 oli ensimmäinen alus, joka laskeutui Kuun pinnalle.

Itä ja länsi kilpailivat myös urheilussa.

Vuonna 1980 Olympialaiset pidettiin Moskovassa. Monet länsimaat eivät halunneet osallistua kilpailuihin.

Olympialaiset pidettiin Los Angelesissa vuonna 1984. Neuvostoliitto ja maat, jotka olivat Neuvostoliiton puolella, eivät halunneet osallistua Los Angelesin olympialaisiin.

Molemmat, sekä Neuvostoliitto että Yhdysvallat, käyttivät propagandaa.

Viereinen kuva on propagandakuva, jossa sanotaan, että kommunismin lopettaminen on jokaisen tehtävä. Kuvan miehen miekassa lukee sana demokratia.

Alaluvun 13.4 avainsanat

Berliinin muuri, muurin, muuria muuri, ikään kuin seinä, joka erotti Itä- ja Länsi-Saksan toisistaan Berliinissä

elintaso, -tason, -tasoa (yhdyssana: elin- eli eläminen + taso) se, miten ihmiset elävät ja mitä asioita heillä on tai ei ole. Jos elintaso on hyvä, ihmisillä on kaikki, mitä he tarvitsevat.

hallitus, hallituksen, hallitusta maan asioista päättävä ryhmä, johon kuuluu ministereitä → ministeri

kansandemokratia, -demokratian, -demokratiaa (yhdyssana: kansa + demokratia) Demokratia tarkoittaa kansanvaltaa. Kansalaiset saavat vaikuttaa asioista päättämiseen esimerkiksi äänestämällä. Nimi, jota Neuvostoliitto käytti sosialistisesta järjestelmästä.

kehitys, kehityksen, kehitystä tarkoittaa jonkin tai jonkun muuttumista joksikin toiseksi, usein paremmaksi

murtua (1) tässä yhteydessä: menettää merkityksensä, lakata olemasta tärkeä tai toimimasta niin kuin ennen

Michail Gorbatsšov, Gorbatsšov, Gorbatsšov Neuvostoliiton johtaja vuosina 1985–1991

raja, rajan, rajaa esimerkiksi kahden valtion välille sovittu ”viiva”, joka erottaa maat toisistaan on raja. Kohta, jossa maa tai kaupunki vaihtuu toiseksi, on raja.

rajanylityspaikka, -paikan, -paikkaa (yhdyssana: raja + ylitys + paikka) kohta, jossa siirrytään toisesta maasta toiseen eli maan rajan yli

romahdus, romahduksen, romahdusta sortuminen, rikki meneminen, tuhoutuminen

romahtaa (1) tässä yhteydessä: mennä todella huonoon kuntoon, lakata toimimasta

sananvapaus, sananvapauden, sananvapautta (yhdyssana: sana + vapaus) oikeus sanoa ääneen, mitä ajattelee

teollisuus, teollisuuden, teollisuutta monta tehdasta

uudistus, uudistuksen, uudistusta asian muuttaminen erilaiseksi kuin ennen

vallankumous, -kumouksen, -kumousta (yhdyssana: valta + kumous) (→ kumota) vallan vaihtuminen. Vallankumouksessa vaihtuu se, miten tai kuka maata hallitsee (→ hallita).

vapaat vaalit, vapaiden vaalien, vapaita vaaleja se, kun kansalaiset saavat ilman rajoituksia äänestää eli päättää esimerkiksi presidentistä tai kansanedustajista. Esimeriksi eduskuntavaaleissa valitaan uudet kansanedustajat eli ne, jotka pääsevät eduskuntaan.

13.4 Kylmä sota loppui, kun Neuvostoliitto hajosi

Neuvostoliiton talous oli huonossa tilanteessa 1980-luvun lopulla. Vuonna 1985 Neuvostoliiton johtoon valittiin Michail Gorbatshov. Gorbatshov sai lännen johtajien luottamuksen ja alkoi tehdä Neuvostoliitossa uudistuksia. Neuvostoliitossa sai nyt perustaa yrityksiä. Myös sananvapautta lisättiin. Nyt Neuvostoliitossa sanoa oman mielipiteensä ilman, että joutui yankileirille.

Ihmiset alkoivat osoittaa mieltään huonojen olojen vuoksi. Puolassa pidettiin vapaat vaalit ja kommunistiset puolueet joutuivat pois hallituksesta. Gorbatshov oli toivonut, että muut sosialistiset maat pysyisivät uskollisina Neuvostoliitolle ja säilyttäisivät järjestelmän. Näin ei käynyt. Puolan jälkeen monet kansandemokratiat luopuivat sosialismista.

Unkari avasi Itä-Saksan puoleisen rajansa 1989, ja ihmiset pääsivät kulkemaan Itä-Saksasta Länsi-Saksaan. Itäsaksalaiset eivät olleet päässeet käymään Länsi-Saksassa pitkään aikaan. Elintaso oli aivan erilainen kuin idässä. Lännessä ihmiset pukeutuivat hienommin ja olivat rikkaampia kuin idässä. Itä-Saksa päätti, että Länsi-Saksaan matkustaminen olisi mahdollista ilman viisumia. Tieto asiasta levisi. Valtavasti ihmisiä tuli rajanylityspaikoille. Rajat avattiin. Berliinin muuri oli murtunut, ja lokakuussa 1990 Itä-Saksa ja Länsi-Saksa yhdistyivät yhdeksi valtioksi.

Kuvassa ihmisiä kerääntyi Berliinin muurille 1989.

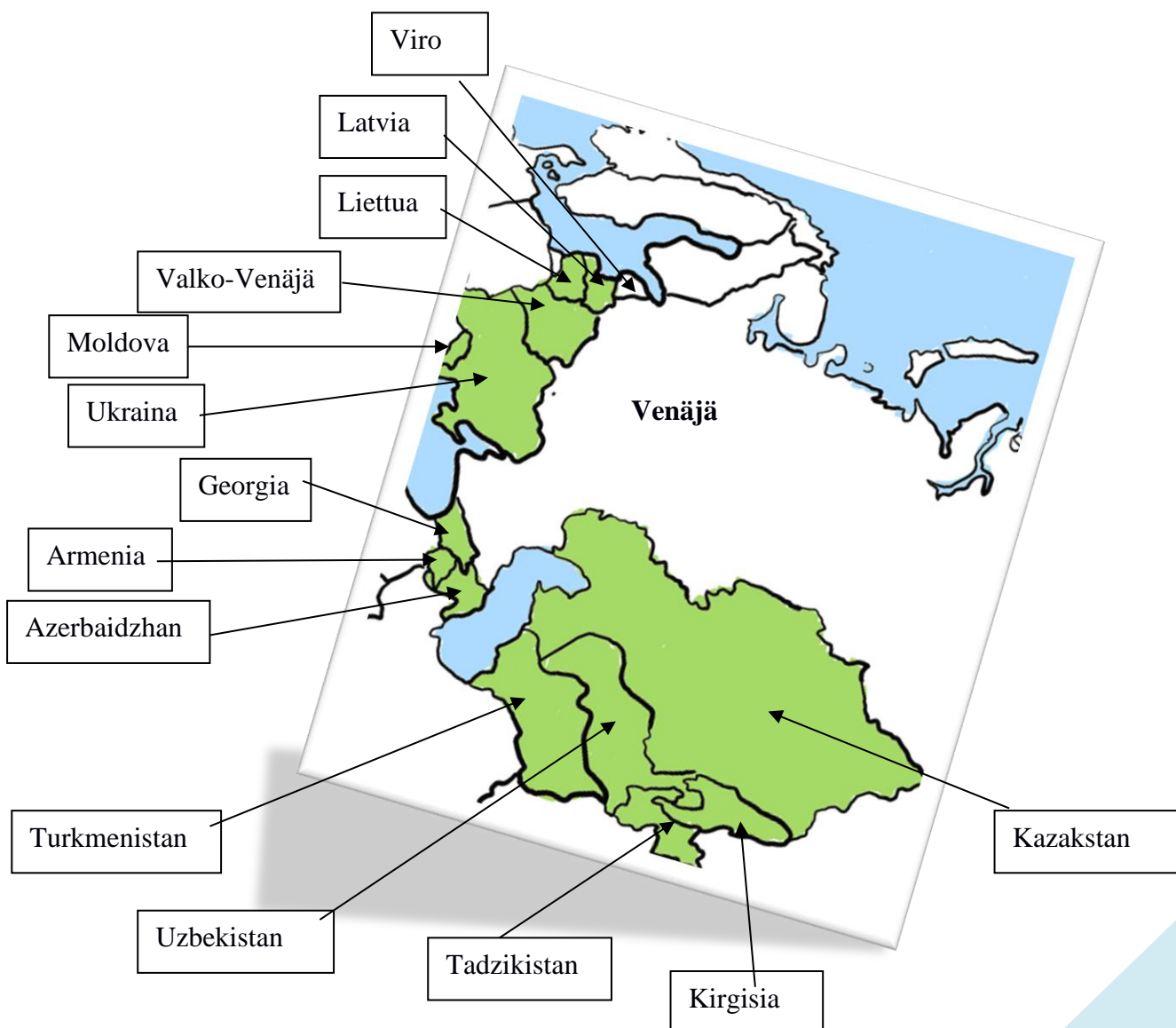
Itä-Saksa ja Länsi-Saksa yhdistyivät taas yhdeksi maaksi. Kun raja avattiin, monet olivat iloisia, sillä he eivät olleet nähneet sukulaisiaan pitkään aikaan.

Monet ihmiset hämmästyivät, sillä elinolot olivat niin erilaiset lännessä ja idässä. Länsi oli rikkaampi ja itä köyhempi.

Neuvostoliiton lopullinen **romahdus** oli vielä tulossa. Neuvostoliitto oli jäänyt jälkeen **kehityksessä**. Jatkuva aseiden **kehittäminen** huononsi kansalaisten **elintaso**a. **Uudistukset** eivät auttaneet. **Teollisuus romahti**, ja ihmiset jonottivat ruokaa joka puolella maata. Ihmiset alkoivat olla vihaisia maan johtajille. Monet maat alkoivat itsenäistyä Neuvostoliitosta. Ensin itsenäistyivät Latvia ja Liettua, sitten Viro. Neuvostoliitossa yritettiin vielä **vallankumousta** vuonna 1991. **Vallankumoukselliset** olisivat halunneet säilyttää Neuvostoliiton. **Vallankumous** ei onnistunut, ja monet maat erosivat Neuvostoliitosta. 25.12.1991 Gorbatshev ilmoitti, että Neuvostoliitto oli hajonnut. Kylmä sota oli loppunut.

Kylmä sota loppui 1990-luvulla Neuvostoliiton häviöön. Itäinen valta kaatui, sillä se **oli heikentynyt**. Neuvostoliiton alueelle syntyi 15 uutta **valtiota**, joista yksi oli Venäjä.

Esimerkki: Neuvostoliitosta itsenäistyi monta maata

Tekstin oikeudet:

Hissu -historiaa ja suomea, Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio

Lisenssin tiedot: Hissu-historiaa ja suomea, jonka tekijät ovat Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio, on lisensoitu Creative Commons Nimeä-Eikaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen

Lähteet

Kirjat

Aalto, Jari ym. **Kaikkien aikojen historia II**, *Kansainväliset suhteet*. Edita, LOPS2016.

Hanska, Jussi ym. **Memo 8** Historia. Edita, 2012

Hieta, Pasi ym. **Historian taitaja 8**. Sanoma Pro 2017.

Hämäläinen, Eenariina ym. **FORUM 8** Historia. Otava 2013.

Kohi, Antti ym. **Forum II**, *Kansainväliset suhteet*. Otava, LOPS2016.

Rinta-Aho, Harri ym. **Historian tuulet 7–8**. Otava, 2007.

Internetlähteet

Valtonen, Aleks: **HiMa**, Hi2

<https://www.hi3.fi/10-kylman-sodan-maailma/>

Kuvalähteet:

Kansikuva: Berlin wall, Wallpaper Flare, HD Wallpaper

Sivu 1,

Kartan pohja: Wikimedia Commons, tussaus päälle: Sofia Hyötyläinen

Sivu 2,

Neuvostoliitto: Wikimedia Commons, waldemar-commonswiki. Kuva Public Domain.

Itä ja Länsi: Wikimedia Commons. Kuva Public Domain.

Sivu 5,

Kartta: Sofia Hyötyläinen

Sivu 6,

Berliinin muuri: Knudsen, Robert, kuva on otettu työtehtävissä, Executive Office of the President of the United States. Wikimedia, Public Domain.

Sivu 8,

Kartta: Wikimedia Commons. Kuva: Petr Dlouhý.Wold Map Blank.

Yhdysvaltain lippu: Pixabay, AllLes

Neuvostoliiton lippu: Pixabay,13smok

Tikku-ukot: Pixabay, OpenClipart-Vectors

Korean kartta: Free SVG, OpenClipart

Sivu 9,

Pohjois-Korealaiset sotilaat: Flickr, manhhai. Kuva lisenssillä Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0).

Tyttö ja veli: Flickr, manhhai. Kuva lisenssillä Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0).

Vietnamin kartta: Wikimedia Commons, kuva Rowanwindwhistler

Sivu 10,

Vietnamin sota -kuvat: : Flickr, manhhai. Kuva lisenssillä Attribution 2.0 Generic (CC BY 2.0).

Mielenosoitus: FINNA. Kuvaaja: Ahola, Harri. Helsingin kaupunginmuseo.

Kuva lisenssillä Nimeä 4.0 Kansainvälinen (CC BY 4.0)

Sivu 11,

Kartta: Wikimedia Commons. Kuva: Petr Dlouhý.Wold Map Blank

Fidel Castro: Wikimedia Commons. Kuvaaja tuntematon. Public Domain.

Kuuban kartta: Pixabay, WikimediaImages

Sivu 12,

Maailmankartta: Wikimedia Commons. Kuva: Petr Dlouhý.Wold Map Blank

Afganistanin kartta: Pixabay, GDJ

Sotilas: Pxhere. Julkaistu CCO Julkinen -lisenssillä.

Sivu 16,

Talukko: Wordin kaavio, Sofia Hyötyläinen

Nato-Varsovan liitto -kartta: Wikimedia Commons, tekijä Julian Oster, 2014.

Sivu 17,

Avaruus: Pxhere

Olympiarenkaat: Pixabay, YazanMRihan

Demokratian miekka: Wikimedia Commons. Työn tekijää ei tiedetä. Kokoelmasta National Archieves at College Park.

Sivu 19,

Berliinin muuri: Wikipedia Commons. Kuva: Sue Reams.

Sivu 20,

Kartta: Sofia Hyötyläinen